

BIZTOSÍTÁSI STATISZTIKÁNK KÉRDÉSÉHEZ. ¹⁾

Hazánk közgazdasági életének alig van statisztikai megfigyelésre alkalmas fontosabb nyilvánulása, melyet az országos statisztikai hivatal két évtizedes működése alatt fel ne ölelt volna. A hivatal vezetője, ki a hazai statisztikai tudományra rányomta szellemének és erős írói egyéniségének bélyegét, kiváló gyakorlati éleslátással mindig ki tudta jelölni a tért, melynek megmunkálása legsürgősebb, legkívánatosabb volt. Nem látszik-e tehát különösnek, hogy a biztosítási ügy, mely korunkban közgazdasági tekintetben oly rendkívüli fontossággal bír s melynek socialis jelentősége vetekszik közgazdasági fontosságával, a hivatalos statisztika részéről jóformán semmi figyelemben sem részesült?

Kétségkívül sokan sajnosan érzik a biztosítási statisztika hiányát; de vajjon a mulasztás oka tisztán csak a statisztikai hivatalban rejlik-e, nem inkább magában a tárgyban s annak csak nehezen leküzdhető nehézségeiben? Ha kissé körültekintünk s szemügyre vesszük, hogy mi történt ez irányban külföldön, hajlandók leszünk az utóbbi föltevést fogadni el. Vegyük a szomszéd Ausztriát; a hivatalos statisztika ott már akkor meglehetősen virágzásnak örvendett, mikor nálunk egyes buzgó férfiak a magán adatgyűjtés hálátlan, tövises útját tapodták, — és mégis az osztrák hivatalos statisztika a biztosítási ügyet mai napig sem vette föl munkássága körébe. Vagy nézzük Olaszországot, hol

¹⁾ Az országos magyar kir. statisztikai hivatal a biztosítási ügyet is fel akarván venni munkaprogramjába, dr. Vargha Gyula min. titkárt megbízta, hogy tegye meg az előtanulmányokat s jelölje meg az alapot, melyen a biztosító intézetek közbejöttével a statisztikai felvétel részletes módozatai megállapíthatók legyenek. Ezen megbízás eredménye a jelen értekezés, melyet a statisztikai hivatal igazgatója a Nemzetg. Szemle számára volt szíves átengedni, hogy a fontos kérdés minél inkább felköltse az érdekelt körök figyelmét s esetleg a termékenyítő irodalmi megvitatás körébe vonassék. *A szerkesztő.*

minden évben a jeles statisztikai kiadványok egész tömege lát napvilágot, vagy Belgiumot a statisztika egyik classicus földjét és ime biztosítási statisztika sem itt, sem ott nincs.

A legfőbb akadály kétségkívül magukban az adatszolgáltatásra hivatott biztosító intézetekben rejlik. Bár nem ismerünk intézményt, mely a statisztikára annyira rá szorulna, mégis a statisztikára csak kevés intézet fordít kellő gondot, a legtöbb — főleg az elemi kárbiztosítás terén — sötétben tapogatózik s még saját céljaira sem rendelkezik adatok felett, nem hogy képes volna egy, a tudomány és gyakorlat igényeinek egyaránt megfelelő országos statisztikához megadni a szükséges adatokat. Nem csekély akadály a biztosító intézeteknek azon szűkkeblű felfogása sem, melylyel a rendelkezésükre álló adatokat mint üzleti titkot őrzik, s azon túl, a mit üzletjelentéseikben közzé tenni jónak látnak, mit sem szeretnek nyilvánosságra hozni. —

Hogy az üzletjelentéseknek még e sovány adatait sem lehet kellőleg felhasználni, annak oka a biztosító társaságok cosmopolitanus jellegében rejlik. Nem tekintve a viszontbiztosítást, mely a kockázatokat jóformán egész Európában megosztja, a nagyobb biztosító intézetek ritka esetben szorítkoznak saját hazájuk területére, hanem működésüket kiterjesztik más országokra is, következésképp bizonyos ország biztosító intézeteinek üzlete korántsem mutatja a biztosítási ügy állapotát az illető országban; mert a hazai intézetek külföldön is biztosítanak, viszont bent az országban külföldi intézetek is működnek s a két eredmény csak ritkán egyenlíti ki egymást. Hogy e tekintetben mily különbség lehet, legjobban mutatja Svájc példája. A svájci életbiztosító intézeteknél a biztosított összeg az állami felügyelet behozatalakor 200 millió frankot tett, s azt — azon föltevésből indulva ki, hogy a belföldi intézetek által külföldön s a külföldiek által belföldön kötött üzletek kölcsönösen compensálják egymást — egyenlőnek vették a svájci életbiztosítások összegével; de mily eltérő és váratlan eredményt hozott napvilágra az állami felügyeletet gyakorló hivatal új adatgyűjtése. Ez utóbbi szerint a Svájcban kötött életbiztosítások összege épen két annyi, vagyis 400 millió frankot tett. Magyarországon, hol a néhány hazai biztosító intézet mellett számos nagy külföldi társaság működik, a hazai intézetek külföldi üzlete még kevésbé képes compensálni a külföldi intézetek belföldi üzletét. De ott meg, a hol — ha szabad e kifejezést használnunk — a belföldi biztosító intézetek

activ szerepet játszanak, az intézetek eredménye túlszárnyalja az illető ország biztosítását.

Nem csodálkozhatunk tehát — bár a biztosítási statisztika kérdésének megoldásától ez által visszariasztatnunk nem szabad — ha a biztosítási statisztika vagy nem műveltetik, vagy nem úgy, a hogy kellene s teljesen kielégítő statisztikát talán egyetlen ország sem képes felmutatni.

A francia statisztikai évkönyvben ¹⁾ közzé tétetni szokott pár táblázat az élet-, tűzkár- és szállítmány-biztosításról, nagyon kevés értékkel bír. Ez adatok nem is közvetlen adatgyűjtés eredményei, hanem a »Moniteur des assurances« című szaklapból vétetnek át, mely viszont a biztosító társaságok üzletjelentéseiből állítja össze kimutatásait. A statisztikai táblázatokból tehát nem Franciaország biztosítását, hanem csak a francia biztosító társaságok üzletét látjuk, a mi pedig, a mint már kifejtettük, nem azonos.

A porosz hivatalos statisztika már sokkal többet és jobbat nyújt. Az adatok ott, melyeket a belügyminiszterium gyűjt s a kir. statisztikai hivatal dolgoz fel, ²⁾ az intézeteknek nemcsak összes biztosítását tüntetik fel, hanem külön a Poroszország területén kötött biztosításokat is, s a kimutatás nemcsak a porosz, illetőleg német biztosító társaságokat öleli fel, hanem a Poroszországban működő külföldieket is. E kimutatásoknak is van azonban lényeges hibájuk; az, hogy a biztosítási ügynek csak közgazdasági oldalát világítják meg s sociális fontosságát egészen figyelmen kívül hagyják. Ez áll az életbiztosításról; a tűzkárbiztosításnál pedig a koczkázatokot csak ingók és ingatlanok szerint részletezik, (de ezt is csak a közintézeti jelleggel bíró bizt. intézeteknél), a további részletezést az egyes koczkázati osztályok szerint nem találjuk benne. Az is nagy kár, hogy a hivatalos adatgyűjtés a biztosításnak csak említett két ágára terjed ki, a többi biztosítási ágról magán források alapján közöltetnek némi adatok, melyek azonban csak a német bizto-

¹⁾ Ministère du commerce et de l'industrie. (Service de la statistique générale de France). Annuaire Statistique de la France. Eddig tíz évfolyam jelent meg. A legutóbbi 1887. évben.

²⁾ Két évenként a »Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureaus« című folyóiratban tétetnek közzé. Legutóbb, az 1885. és 1886. évek adatai a nevezett folyóirat 1888. évfolyamának III. és IV. füzetében jelentek meg.

sító intézetekről, de nem a poroszországi biztosításról nyújtanak tájékoztatást.

A svájci szövetségi biztosítási hivatal, mely az állami felügyeletet gyakorolja, 1888-ban egy valóban mintászerű jelentést¹⁾ tett közzé a Svájcban működő magán biztosító vállalatokról. A jelentés, mely gazdag statisztikai anyagot is tartalmaz, páratlan szakértelemmel készült dolgozat; de mert csak egy speciális cél szolgálatára van hivatva, mindazon feladatoknak, melyeket a biztosítási statisztikával szemben felállítunk, nem felelhet meg. A jelentésnek célja, hogy a közönséget a hivatalos kimutatás által tájékoztassa az egyes biztosító intézetek állapotáról, működéséről, hogy így mindenki, saját tapasztalását összevetve a hivatalos jelentés fejtegetéseivel, kellőleg megítélhesse az intézetek kisebb-nagyobb szoliditását. E cél érdekében a biztosító intézeteknek főleg üzleti oldala világittatik meg erősen s az általuk nyújtott garanciák vétetnek bonczkés alá; a biztosítás közgazdasági oldala meglehetősen elmosódik, sociális oldala pedig egészen figyelmen kívül marad.

Elismerésre méltó buzgalmat fejtenek ki a biztosítási évkönyvek²⁾ is a biztosítási statisztika körül. Gazdag anyagot látnunk bennük felhalmozva; de minthogy forrásul többnyire csak a biztosító intézetek üzletjelentéseit használhatják, azon nehézséget, mely az anyag hézagosságában és eltérő voltában rejlik, a legnagyobb igyekezettel és szakértelemmel sem képesek legyőzni.

Az új statisztikai felvétel kidolgozásakor mindenek előtt tisztában kell lennünk a céllal, melyet általa elérni akarunk. Eleve meg kell állapítanunk, hogy a biztosítási statisztika tisztán csak a biztosítási ügy állásának gazdasági és sociális megvilágítása akar-e lenni; vagy oly alap, melyre a társaságok üzletük folytatása- és javításánál súlyt fektethetnek s különösen, melyet a díjtételek megállapításánál segéd-eszközül használhatnak; vagy végre a nagy közönségre nézve tájékoztató, útbaigazító vezérfonál.

Magától értetődik, hogy az eszményt a három feladat együttes megoldásával érnök el. A gyakorlati kivitelnél azonban mindig számolni kell a lehetőséggel s a két utóbb említett feladat

¹⁾ Bericht des eidg. Versicherungs-Amts über die privaten Versicherungs-Unternehmungen in der Schweiz im Jahre 1886. Bern, 1888.

²⁾ Ilyen az Ehrenzweig kiadásában megjelenő »Assecuranz-Jahrbuch«, melynek az 1889. évre már X. évfolyama jelent meg, Bécsben.

megoldása a jelenlegi viszonyok közt aligha túl nem esik a kivihetőség határán, vagy legalább is nem valósítható meg teljesen.

Kétségtelen, hogy a biztosító intézetek roppant hasznát vennék az oly statisztikai adatgyűjtésnek, mely saját üzletükön kívül a többi intézetek működésének eredményét is az ugyancsak községekig menő részletezéssel s a főbb momentumok külön csoportosításával rendelkezésükre bocsátaná. A biztosító intézetek, ha díjtételeiket úgy saját, mint a nagy közönség érdekében, a valószínűségi kárveszély arányában akarják megállapítani s magukat a véletlen esélyeinek kitenni nem akarják, mulhatlanul statisztikai adatokra szorulnak. Vagy helyesebben szorulnának, mert a tetemes költség és munka miatt nem igen szánják rá magukat terjedelmesebb statisztika készítésére. Dicséretes kivétellel ugyan, ez irányban is találkozunk, például az 1885-ki budapesti országos kiállítás alkalmával láttuk a trieszti általános biztosító társaság kiállításából, hogy egy jól vezetett intézet a statisztikai anyagnak mily kincsét halmozhatja fel. Mennyivel nagyobb becses birna azonban még ennél is egy hasonló elvek szerint eszközölt statisztikai adatgyűjtés, mely valamennyi intézet adatait magában foglalná. Ily értelemben a hivatalos biztosítási statisztika mintegy az egyes intézetek centralisált statisztikája lenne, melynek ös anyaga az intézetek betekintésére, használatára hivatalosan őriztetnék s abból készülne a nyilvánosság számára szánt kiadvány.

E rendszer mellett, melynél minden egyes kötvény külön bevezettetnék, mondhatjuk elkönnyveltetnék, a biztosítási statisztika igen sok munkaerőt és költséget igényelné, s bár való, hogy a díjak megbízható matematikai alapon való megállapítása a közérdeknek is nagy mértékben javára szolgálna; de mégis első sorban a biztosító intézetek húznának belőle hasznot s nem kívánható, hogy az állam oly nagy áldozatot hozzon érdekükben. E rendszer tehát csakis akkor valósulhatna meg, ha a fentartására szükséges összegről, vagy legalább is annak nagy részéről maguk a biztosító intézetek gondoskodnának. Részünkről azonban nem igen tartjuk valószínűnek, hogy az intézetek erre az áldozatra rá szánják magukat, még kevésbé képzeljük, hogy ily részletes adatok közlésével bepillantást engednének üzleti titkaikba, bár jól felfogott érdekük hangosan szól egy ily közös statisztika mellett, s talán módját is lehetne ejteni, hogy a szükséges adatok közlése daczára az üzleti titkok érintetlen és sértetlen maradjanak.

Azt a célt sem lehetne egy könnyen elérni, hogy a nagy közönség a hivatalos statisztikából teljes tájékozást szerezzen az intézetek üzletére és solidságára nézve. Ekkor a statisztika mintegy az állami felügyelet szerepét venné magára. Igaz, hogy a felügyeletre nagy szükség van; mert az ellenőrzés, melyet a kereskedelmi törvény felállított, tisztán csak formai s jóformán semmi gyakorlati értékkel sem bír, a mint ezt a közel mult komoly, intő példája is megmutatta, mely vajha mielőbb megérlelné a meggyőződést, hogy az állami felügyelet életbeléptetése egyike a legsürgősebb feladatoknak. A statisztika azonban ily nagy felelősséggel járó feladatra nem vállalkozhatik, de ami nem zárja ki, hogy a hivatalos statisztika lehetőleg úgy szerkesztessék, hogy abból az egyes hazai és benn a hazában működő biztosítóintézetek üzlete s az általuk nyújtott garanciák minémüsége szintén meglehetősen kiolvasható legyen.

Különösen nagy szükség van ily tájékoztató utbaigazításra az *életbiztosításnál*. A többi biztosítások egy, vagy legfeljebb néhány év, de sokszor már — például a jégbiztosításnál — pár hónap alatt lebonyolodnak, ott tehát sokkal kevésbé fenyegeti a biztosító intézet rossz vagy helytelen vagyonkezelésében rejlő veszély, mint az életbiztosításnál, hol a biztosítási ügylet sokszor csak évtizedek múlva nyer befejezést s egész családok existenciája függ tőle, hogy vajjon a biztosító intézet meg fog-e tudni felelni későbbben is a biztosítottal szemben elvállalt kötelezettségének s a reá megőrzés végett bizott megtakarított vagyont meg tudja-e őrizni eredeti rendeltetése számára? Ezen szempontból az életbiztosító intézeteknek nem csak saját vagyonát s annak elhelyezését kell feltüntetnünk, hanem mindenekelőtt a díjtartalék képzését, állapotát és kamatoztatását. A biztosítási statisztikának magában kell továbbá foglalnia a Magyarország területén működő intézeteknek úgy bevételeit és kiadásait, valamint évi mérlegét is, azzal a részletezéssel, melyet a kereskedelmi törvény előir. E kimutatás nemcsak az életbiztosító intézetekről, hanem valamennyi biztosító intézetről összeállítandó s bár nálunk ugyanegy biztosító társaság többnyire különböző üzletágot is folytat, az egyes biztosítási ágak eredményét és állapotát lehetőleg elkülönítve is fel kell tüntetni. Az életbiztosítási ágánál még a biztosítottak közt kiosztott nyereményre is különös figyelmet kell fordítanunk, melyet az intézetek a verseny hevében sokszor a díjtartalék rovására állapítanak meg és osztanak ki.

Statisztikai szempontból még nagyobb súlyt kell fektetnünk azon adatokra, melyek a magyarországi életbiztosítás állapotát hivatvák ecsetelni. Az életbiztosítás hazánkban eddigelé nem tudott oly mértékben elterjedni, a mint az kívánatos s vagyoni és társadalmi viszonyaink közt elérhető volna. Az 1885. évi budapesti országos kiállítás alkalmával gyűjtött adatok szerint, melyek azonban nem egészen megbízhatók¹⁾ 1883. végén Magyarországon az élet- és balesetbiztosítások összege 163 millió frtra rúgott, míg a kis Svájc 400 millió frank életbiztosítást mutat fel, Poroszország pedig 2.595 millió márka élet- és balesetbiztosítást, mely összegbe a birodalmi munkásbiztosítás eredménye nincs befoglalva. Talán sokaknak feltűnik, hogy míg a takarékbetétek tekintetében Poroszország mellett is elég tekintélyes helyet foglalunk el, addig egy rokon intézmény, az életbiztosítás terén annyira el vagyunk maradva. E látszólagos ellenmondás magyarázatául azonban elég azon köztudomású tényre utalnunk, hogy a magyarországi takarékbetétek túlnyomólag egészen más természetűek, mint a külföldi s jelesen a porosz takarékbetétek s a takarékosági ösztön sokkal kevésbé nyilatkozik a hazai takarékpénztáraknál ki- és befolyó bankszerű betétekben, mint a külföldi apró megtakarításokban, melyek az ottani takarékpénztáraknál többnyire állandó elhelyezést keresnek. A jövőről való komoly gondoskodás nem ment még eléggé vérünkbe, csak amint ez a becses tulajdonság kifejlődik, fog nagyobb mérveket ölteni hazánkban az életbiztosítás.

Statisztikánkban a biztosított összegén kívül kimutatandó még az évenként beérkezett ajánlatok száma és összege, s hogy ebből mennyi fogadtatott el s mennyi utasított vagy vonatott vissza a kötvény kiállításáig. A nem érvényesült ajánlatok az említett két ok szerint elkülönítve mutatandók ki. Hogy a biztosítások egész fejlődését lássuk, kimutatandó a biztosított halála folytán kifizetett és megszűnt, továbbá az életesetre kötött biztosításoknál az esedékessé vált biztosítások száma és összege, valamint a visszavásárolt és a díj nem fizetése folytán törült kötvényeké is. A kötvények törölése, díjak nem fizetése következtében, roppant nagy mérvű s nem tudjuk, az emberek könnyelműségében keresük-e az okot, melylyel körülményeik komoly számbavétele nél-

¹⁾ A valóságnál inkább nagyobb, mint kisebb összeget mutatnak, mint-hogy egy pár intézet, úgy látszik, magyarországi üzletét nem tudta elkülöníteni s összes biztosítását mutatta ki.

kül vállalnak kötelezettséget, vagy az intézetek ügynökeinek túlhajtott buzgalmában, melylyel azok oly egyéneket is rábeszélnek az életbiztosításra, kiknél semmi garancia sincs, hogy a díjakat pontosan fizetni tudják.

Ismeretes, hogy a biztosító intézetek az életbiztosítást mily különböző combinációkban kínálják a közönségnek. A fő osztályokon, a halál- és életesetre szóló, a vegyes biztosításon stb. kívül részint a díj fizetés módozatai, részint az esedékességre vonatkozó szabályok, részint a nyeresményben való részesülés vagy nem részesülés szerint számtalan alosztályok léteznek, melyeknek statisztikai megvilágítása szintén érdekes. Arra természetesen nem gondolhatunk, hogy valamennyit külön feltüntessük — ez már azért sem lehetséges, mert a különböző társaságok különböző combinációkkal állnak elő — de az határozottan kívánatos volna, hogy a szokottabbak, melyek általánosan elvannak terjedve, kimutattassanak.

Az életbiztosítás sociális oldalát főleg a személyi viszonyok világítják meg. A biztosító társaságok üzlet-jelentésében s az ezek alapján készült statisztikai összeállításokban a biztosítottaknak többnyire csak nemét és korát látjuk megkülönböztetve. Mindkettő érdekes momentum, de nem elég; okvetlen ki kellene mutatni a biztosított egyének foglalkozását is, mert csak így tudhatjuk meg, hogy a társadalomnak mely osztályai mily mértékben használják az életbiztosítást, s ha az állami biztosítás nálunk is tért talál hódítani (a mi valószínű, mert a koreszmék terjedését megakadályozni nem lehet), a begyűlt statisztikai adatok igen becses útmutatással szolgálnának. Szintén a socialis állapotokra vetne világot, ha az egyes életbiztosítások összegét nagyságuk szerint csoportosítva mutatnók ki s még inkább, ha ezt combinálnunk lehetne a foglalkozással.

Mint első sorban a biztosító intézeteket érdeklő momentumot, azt is felvehetnénk a kérdőpontok közé, hogy a halálesetre szóló biztosításoknál a kár a biztosítás hányadik évére esik, továbbá, hogy a biztosítottak mely korban s mely halálokok folytán haltak meg.

A *baleset ellen való biztosítás*, mely a Németbirodalomban, mióta az állami biztosítás életbe lépett, mindinkább kiesik a magántársulatok kezéből, s Ausztriában is mind szűkebb térre szorul, nálunk csak az újabb időben kezd elterjedni. E biztosítási ág adatait szintén föl kell vennünk a hivatalos kimutatásba. Az

egyénenkénti és együttes biztosítás természetesen elkülönítve lenne feltüntetendő; valamint a biztosítást a szerint is részletezni kellene, a mint halálesetre, munkaképtelenség esetére, vagy ideiglenes keresetképtelenségre szól. A biztosítottakat foglalkozásuk s a kikötött összeg nagysága szerint kellene részletezni s kártérítés esetén megnevezni a balesetet előidéző okokat is.

Némileg az életbiztosítás jellegét viselik magukon a bányatárspénztárak, temetkezési egyletek, munkáspénztárak stb., ezek azonban az életbiztosítási statisztikában még sem foglalhatnának helyet; ellenben azon egyletek, melyek tulajdonképeni életbiztosítást is folytatnak — mint például az osztrák-magyar általános tisztviselő egylet — szintén kötelesek volnának adatokat szolgáltatni.

Az életbiztosítási statisztikához szükséges adatok szolgáltatása alig járna nehézséggel. Mind az, a mire csak szükségünk van, összeállítható a biztosító intézetek rendelkezésére álló anyagból s itt legfeljebb csak a munka jön számba, mely amaz adatok összeállításával jár. Nem úgy az elemi, névszerint a tűz- és jégkárbiztosításnál. Itt a biztosító intézeteknek, mielőtt adatokat szolgáltatnának a hivatalos statisztika számára, saját statisztikájukat kell újra szervezniök, új alapra fektetniök; mert csak azután lesznek képesek megfelelni a velük szemben támasztott igényeknek. Van ugyan ez irányban is kivétel, ilyen — a mint már fentebb is említettük — a trieszti általános biztosító-társaság. Ennek valóban mintaszerű tűz- s különösen jégkár-statisztikája van, melyet, jelességénél fogva, bizvást követhetnének a többi intézetek is.

A *tűzkárbiztosítás* hazánkban különösen a nyolczvanas évek kezdete óta öltött nagy mérveket, mit első sorban azon erős versenynek tulajdoníthatunk, mely a francia tőkével alakult két nagy társaság működése folytán keletkezett. Hivatalos tűzkárstatisztikánk szerint, 1873-tól 1879-ig bezárólag, a biztosító intézetek a szorosabb értelemben vett Magyarország területén előfordult tűzkároknak 14.61—26.50⁰/₀-kot térítették meg; 1880-tól 1886-ig ellenben már 35.44—41.14⁰/₀-kát fizették ki mint kártérítést. Hogy mennyi érték van biztosítva hazánkban tűzkár ellen, nem tudjuk megmondani; az 1885-ki budapesti országos kiállítás alkalmával begyűlt hézagos adatok szerint 1883 végén 1.347.7 millió frt. volt tűzkár ellen biztosítva. Bármily nagy összegnek tűnjék is fel ez, de mennyire eltörpül Poroszország biztosítása

mellett, hol a tűzkár ellen biztosított értéket 41 ezer millió márkára, vagyis ágió nélkül 20,5 ezer millió frtra becsülik.¹⁾ Nem csoda, ott az épületek, még a vidéken is csaknem kivétel nélkül biztosítva vannak, sőt a nagyobb birtokosoknál még az ingók is.

A biztosított összeg, a befolyt díjak (bruttó- és nettó-díjak külön) és a kifizetett károk kimutatását nemcsak az összes tűzkárbiztosításról kellene összeállítani, hanem külön-külön az egyes koczkázati osztályokról is. Tudjuk, mily különbség van az ingók és ingatlanok biztosítása közt, de az ingatlanok kárveszélyessége is mennyire különböző, — nem számítva az objectum fekvését s az oltást elősegítő vagy hátráltató körülményeket — a szerint a mint az épület pala-, cserép-, vagy zindely-, vagy épen nád- és zsúp-tetőzetű. Az ingók kárveszélyessége is különböző a szerint, a mint más és más tetőzetű épületben, vagy a szabadban vannak elhelyezve s ez utóbbiak közül ismét felette érdekes a mezőgazdasági termények kárveszélyességét kutatni. Mindezen momentumok ismerete első sorban maguknak a biztosító társaságoknak áll érdekükben s egy részletes közös központi biztosítási statisztika szervezése főleg ez irányban, továbbá a jégkárbiztosítási ágban volna nagyon szükséges.

A különböző koczkázatok eredményének külön feltüntetése a díjtételek helyes megállapításának szempontjából valóban nélkülözhetetlen, mert a mi eddig — a minden esetre igen hasznos és szükséges egyéni becslés daczára is — csak tapogatózás volt, ezután szilárd matematikai alapra fektetett bizonyosság lenne. Lehet, hogy ez által némely koczkázatnál a díjtételek tetemes emelése válnék szükségessé s lehet hogy az épen oly osztályt sújtana (például a mezőgazdasági kisebb koczkázatoknál), mely a humanismus szempontjából talán még könnyítésre tarthatna igényt; de nem szabad felednünk, hogy e rendszabály némileg a baj orvoslását is magában foglalná, mert az illetők, kellőleg felvilágosítottván, azon igyekeznének, hogy az általuk kínált koczkázatot minél kedvezőbbé s így minél olcsóbbá tegyék. Meg volt ez irányban jó hatása a koczkázatok egyéni mérlegelésének is s ha még más czélszerű rendszabályok is járulnának hozzá, jelentékeny mérvben közrehatna az ijesztő mérvben szaporodó tűzkárok apasztásához.

¹⁾ Preussens landwirthschaftliche Verwaltung in den Jahren 1884, 1885, 1886, 1887. Berlin, 1888. a 77. lapon.

A biztosítási statisztika szervezésével egyidejűleg tűzkárstatisztikánkat is át kellene alakítani. Ez utóbbi — valljuk meg őszintén — nem igen felel meg a magasabb igényeknek. Az adatok, melyeket nyújt, oly soványak, hogy sem a tudomány, sem a gyakorlat emberei nem vehetik valami nagy hasznát. A tűzkárstatisztikának, — a tűzvész okainak nagyobb részletezésén kívül, — a leégett tárgyakat ép azon részletességgel kellene kimutatni, a mint azt a biztosítási statistikánál megkívánjuk; mert csak így szolgáltatna becses összehasonlító anyagot.

A tűzkárbiztosítási statisztika kiegészítéséül azonban még más adatokra is volna szükségünk. Ha ismerjük a biztosított és leégett cserép-, zsindely-, nád- stb. tetőzetű épületek számát, a kárveszélyességet a két rendbeli adatokból mindegyik csoportra külön megállapíthatjuk; de csakis azon épületekre nézve, melyek biztosítva voltak, a különböző tetőzetű összes épületek kárveszélyességére (minthogy nálunk az épületeknek igen tekintélyes része biztosítatlan) biztos következtetést nem vonhatunk belőle. Még azt is szükséges volna tehát ismernünk, hogy az országban, illetőleg megyék- és községekben hány cserép-, zsindely-, stb. tetőzetű épület van, hogy ehez, mint alapszámhoz, hasonlíthatnók a biztosított épületek számát, más részt — a tűzkárstatisztika alapján — a leégett épületekét. Az épületek számbavétele, részletezve lakházak, gazdasági épületek, gyárak stb., továbbá az építkezés minémisége s főleg a tetőzet szerint, megbecsülhetetlen segédeszköz volna a tűzkárbiztosításra nézve. E számbavételt azonban nem volna szükség évről-évre ismételni, s minthogy a felvétel egész nagy számlálószemélyzet mozgósítását kívánná, már csak gazdaságossági szempontból is legcélszerűbb volna a népszámlálással kötni össze. A lakházak a népszámlálás alkalmával eddig is összeírattak, a felvétel némi kiterjesztése nem járna semmi különös akadálylyal. A biztosító intézetek, úgy hiszem, az összeíráskor a legkészségesebben támogatnák ügynökeik által a népszámláló közegek működését.

A statisztikának a *jégekárbiztosításnál* is igen fontos szerepe volna. Ez az üzletág az, mely a kellő tudományos alap nélkül a legbizonytalanabb, legkiszámíthatatlanabb, következőleg legnagyobb kockázattal járó. A tűzkárbiztosításnál a körülmények lelkiismeretes mérlegelésével, az egyéni becslés útján, a kárveszélyesség ha nem is pontosan, de valamennyire megközelítőleg kiszámítható, matematikai alap nélkül is. Nem úgy a jégekárnál,

mely a természet nagyszerű játéka, menten minden emberi befolyástól, de a melynek mégis megvannak a maga természeti törvényei, melyeket kutatni nagyon is érdekükben áll a biztosító-intézeteknek, sőt — minthogy a díjak mikénti megállapítása folytán szintén érdekelve van — a nagy közönségnek is.

Tudjuk a mindennapi életből, — mit azon országok adatai is bizonyítanak, hol hosszú időn keresztül vezetett pontos jégverési statisztika van — hogy a jég nem egyformán látogat meg minden vidéket, vannak vidékek, melyeket évről-évre sújt, sőt egy évben többször is, s vannak viszont, melyeket többnyire elszokott kerülni. Az egyes termények kárveszélyessége is nagyon különböző, némelyekben nagyobb, másokban kisebb kárt tesz ugyanaz a jégverés, mi részint a különböző növények eltérő ellenállási képességétől függ, részint a kifejlődésnek azon stádiumától, melyben őket a jégverés találja. Ez utóbbi szempontból igen fontos tudni, hogy a legtöbb és legnagyobb jégverés mikor fordul elő, mert kombinálva vele az egyes növények fejlődését, hasznos tanulságot vonhatnánk belőle a különböző termények kárveszélyességére. Mindezen momentumokra tehát a jégkárbiztosítási statisztikának — melyet vajha egy általános jégverési statisztika egészítene ki — múlhatlanul ki kell terjeszkednie. Kimutatandó, az egyes terménynemek szerint elkülönítve, úgy a biztosított érték, valamint a díjából befolyt összeg, nemkülönben a kifizetett kártérítés, a kártól lehetőleg külön kimutatva a kárfelvételi költséget. Kérdés azonban, megelégedjünk-e magával az értékkel, nem volna-e czélszerű a biztosított és kárt szenvedett területet szintén kimutatni? Bár a tapasztalat önmérsékletre int, tudván számtalan példából, hogy a nagyon is sok munkát igénylő adatgyűjtés részletességét igen sokszor a begyűlt anyag jóságával kell megfizetni, — mégis csak sajnálattal tudnánk lemondani az említett két kérdésről s lehetőleg felvételni óhajtanánk a többi kérdőpontok közé; mert — összehasonlítva a bevetett területről évenként gyűjtött adatokkal — ebből meg lehet tudni, hogy a jégkárbiztosítás hol, mennyire van elterjedve s mennyi számára a meghódítandó tér. Aratási statisztikánk a jégkár folytán megsemmisült vetések területét is kimutatja, de csak azon esetben, ha a termés tökéletesen megsemmisült, a mi azonban ritkább eset; a részleges jégkár figyelmen kívül marad. Kívánatos volna, ha aratási statisztikánk a részleges jégkár által sújtott területeket — a termények s lehe-

tőleg a jégkár százalékos megjelölésével — szintén kimutatná. Még szükségesebb volna egy országos jégkárstatisztika megindítása, mire nézve Württemberg és Bajorország igen jó példával szolgálnának.

A kis és nagy birtok közötti különbség szintén fontos a biztosítás szempontjából, azért az egyes terményeknél a biztosított és kárt szenvedett területeket nagyságuk szerint csoportosítva is ki kellene mutatni, illetőleg feldolgozni. A biztosított érték nagyság szerinti csoportosítása szintén tanulságos volna, sőt a kifizetett kártérítésé is, bár ebből a birtokviszonyokra alig vonhatnánk következtetést, minthogy nagy terület vetés is szenvedhet kis kárt. Ez utóbbinál jóval fontosabb volna az a csoportosítás, mely megmutatná, hogy a jégkároknak hány százaléka volt kisebb a biztosított érték 10°/_o-kánál s hány tette 10—20°/_o stb. százalékát annak. Ezen adatok igen fontos tanulságokra, talán a jégkárbiztosítás reformálására (melyre nagyon is rászorul) vezethetnének. Jelenleg a jégkárbiztosítással nincs megelégedve sem a nagy közönség, sem a biztosító társaságok nagy többsége, vagy lehet mondani: összesége; az előbbi, mert magas díjakat kell fizetni, az utóbbi pedig, mert a magas díjak mellett is nagyon sokszor szenved súlyos veszteséget. A két ellentétes érdek kiegyenlítése lehetetlennek látszik ugyan, de az említett statisztikai adatok, lehet, hogy megmutatnák a kiegyezés lehetőségét; mert ha amaz adatokból az derülne ki, hogy a kártérítésnek (beleértve a kárfölvételi költségeket is) tetemes részét a 10°/_o-kon aluli károk veszik igénybe, nem volna-e helyes kimondani, hogy a kártérítés csak a 10°/_o-ot meghaladó károknál kezdődik, vagy helyesebben 10°/_o levonással történik; de cserében a biztosítás sokkal olcsóbb lenne mint eddig volt s jövőre a közönségnek az a része is igénybe vehetné, mely eddig a díjak magassága miatt tartózkodott tőle s inkább kitette magát a véletlen esélyének, mely sokszor egész existenciáját tönkretette.

Az elmondottak épen nem ellenkeznek a biztosítás eszméjével. Az elemi kárbiztosítás feladata csak az, hogy a kárt, mely az egyesnek gazdasági létét megtámadná, elviselhetővé tegye az által, hogy sokak közt megosztja. De vajjon a termés 10°/_o-ának megsemmisülése fenyegeti-e romlással a gazdát? Ha egy hektáron 20 hektoliter helyett csak 18-at arat, már igénybe vegye a biztosító intézet támogatását, mikor más, a ki jég ellen talán szintén biztosította vetéseit, rozsdá, szárazság, köd vagy árviz:

miatt talán a vetőmagot sem kapja meg földjéről? Ebben rejlik roppant fontossága az *általános terméketlenség ellen való biztosításnak*, melyet Keleti Károly 1881-ben egy emlékiratban dolgozott ki, de a mely nem találkozott az illetékes egyének támogatásával. Kivihetlenné állították, pedig ha a kártérítés alapjául az a minimális termés állapíttatnék meg, mely a föld minémüségéhez képest a gyenge középtermésnek felel meg, melylyel a gazda utóvégre is szigorogva kijöhet, aligha kellene tartanunk oly nagy koczkázattól vagy oly magas biztosítási díjaktól, melyek az intézményt lehetlenné tennék. Ekkor természetesen megszűnnék a jégbiztosítás, mint külön üzletág, s igaz, nem kapna a kapzsi birtokos kártérítést, ha a futó zápor közben leeső néhány szem jég eltör egy pár gabnaszárat, vagy lyukat szakít egy pár dohánylevélen; de viszont nem néznének ezer meg ezeren teljes kétségbeeséssel a jövőbe, mikor a különféle elemi csapások annyira megsemmisítik vetésüket, hogy még a vetőmagról is úgy kell gondoskodni.

A negyedik fő biztosítási ág, a *szállítmánybiztosítás* szintén nagy mértékben felhívja magára a statisztika figyelmét. Már előbb is hangsúlyoztuk a biztosítási ügy cosmopolitikus jellegét; e jelleg a szállítmánybiztosításnál a leghatározottabban kidomborodik, mert itt már nemcsak a biztosító intézetek szervezete, hanem magának a biztosítás objectumának, a szállítmányoknak természete is magával hozza azt. A tűz- és jégkárbiztosítás objectumai helyhez kötöttek s a személyek, kik az életbiztosítás tárgyát képezik, bár helyüket változtathatják, nagy tömegükben mégis az állam határán belül, az állam kötelékében maradnak. Nem úgy a szállítmányok: ezek tekintélyes része külföldről jön, vagy külföldre megy s így különös gonddal és praecisióval kell megállapítani, hogy tulajdonképen mit tekintünk hazai szállítmánybiztosításnak.

Statisztikánk természetesen a szállítmánybiztosításnál — épúgy, mint a többi ág nál — csak a biztosító intézetek által eszközölt biztosításokra terjeszkedhetik ki, a nagy szállító vállalatok által gyakorolt önbiztosítást tekintetbe nem veheti. A biztosított érték, a bevett díjak és kifizetett károk itt sem egy összegben mutatandók ki, hanem külön feltüntetendők a szerint, a mint a szállítás szárazföldön (szekereken, vasúton, vagy postán); belvizeken (evezős hajón, uszályon, vagy gőzhajón), tengeren (gőzhajón vagy vitorlášhajón) történt, vagy a biztosítás érték-

küldeményekre vonatkozott. Elkülönítve mutatandók ki továbbá maguk a szállítást közvetítő szárazföldi és vízi járművek.

A megtérítendő károk az okok szerint is részletezendők, a tengeri biztosításnál pedig megjelölendő az évszak is, melyben a kár történt.

Nem akarunk hosszasan foglalkozni a biztosításnak kevésbé elterjedt s kevésbé fontos ágaival. Az *állatbiztosítás*, igaz, nem nélkülözi a közgazdasági fontosságot. Az állat-állomány a mezőgazdaságban a fundus instructus legbecsesebb részét képezi, s a veszteség, mely az állatok elhullásával a gazdát sújtja, nagyon érzékeny s így felettébb kívánatos volna, hogy az esetleg bekövetkező kár ellen magát e téren is biztosítsa; a biztosítási intézmény czélszerű alkalmazása azonban épen itt igen nehéz. Az állatbiztosítás az egyéni viszonyok teljes ismeretét kívánja s ezenkívül erős ellenőrzést követel a biztosítást élvezőkkel szemben; erre nem a nagy társaságok, hanem a kis helyi intézetek volnának alkalmasok; minthogy azonban az állati járványok vidékenként lépnek fel s idéznek elő nagy pusztítást, a kárveszélyesség azt kívánná, hogy a kockázat minél nagyobb területen oszoljon meg, vagyis, hogy a biztosítás ezen ágát minél kiterjedtebb üzlettel bíró társaságok folytassák. Ez oly dilemma, melyből bajos a kigázolás. Az állatbiztosításnál sokkal jobb hatású az állategészségügyi törvény szigorú alkalmazása, mely praeventiv intézkedésekkel akadályozza meg a gazda állatállományának pusztulását, s a törvénynek az a rendelkezése, hogy az idejekorán bejelentett és ragályos betegségben kiirtott állatért az állam a tulajdonost kártérítésben részesíti, némileg helyettesíti is az állatbiztosítást. A Németbirodalomban mind ennek daczára az állatbiztosítás szép elterjedésnek örvend; hazánkban, bár történtek vele kísérletek, nem tudott meghonosodni, s alig hiszszük, hogy egyhamar meggyökerezék. Tudtunkra Magyarországon ez idő szerint állatbiztosítás egyáltalán nem létezik; ha azonban ez üzletág is meghonosodnék, a biztosító statisztikának ezt sem szabad mellőznie.

Az *üvegbiztosítást* nemcsak némely tüzkárbiztosítással foglalkozó társaság üzi, mint annak mellékágát, hanem külön társaságok is foglalkoznak vele. A dolog természete szerint a biztosításnak ezen ága csak a városokra szorítkozik, hol különösen a kirakatok nagy üveg-táblái szoktak biztosíttatni. Röviden ez üzletág szintén helyet foglalhat statisztikánkban. A *jelzőlogbiztosítás* nálunk egészen ismeretlen.

Nem szoltunk még a biztosításban egy fontos tényezőről: a *viszontbiztosításról*, a mit pedig világosan meg kell különböztetnünk, hogy a valóságnak megfelelő adatokat nyerjünk a magyarországi biztosítás állapotáról, mert ha nem járunk el elég óvatosan, könnyen a kétszeres számbavétel veszélyébe esünk. Különös figyelmet érdemel az együttes biztosítás is. Ha egy objectumot, például egy nagy gyárat, több biztosító társaság közösen biztosít, akkor természetesen mindenik nem az egészet, hanem csak azt a részt mutathatja ki, a meddig a biztosításban érdekelve van.

Meg kell még emlékeznünk a fölvétel végrehajtásának módozatairól s megindításának idejéről. A módozat alatt nem a felvételi minták részletes megállapítását értjük. Ez korai volna. Míg az egész adatgyűjtés főbb elvei meg nem állapítottak, addig meddő dolog részletes tervezetekkel állni elő. Az irány azonban nagyjából itt is megjelölendő. Legfontosabb kérdés e tekintetben, hogy alkalmazható-e a biztosítási statisztikánál a számláló lapok rendszere, mely a statisztika egyéb ágainál, kivált a hol különböző momentumok combinációja szükséges, oly fényes eredménnyel alkalmaztatott. A kérdésre nem könnyű a felelet; mert a biztosítási ügy a számláló lapok rendszerének annyiban ellentmond, hogy az egymást kiegészítő s egymással szoros összefüggésben levő adatok egyidejűleg nem jegyezhetők fel. Áll ez különösen az életbiztosításról s így első tekintetre hajlandók volnánk kimondani, hogy itt a számlálólapok rendszere kivihetetlen. Azonban ha meggondoljuk, hogy mennyi combinációra van szükségünk épen az életbiztosításnál, mely egyedül csak a laprendszer segítségével tehető meg, a nehézségeket igyekezni fogunk legyőzni, vagy legalább is megkerülni. És valóban, ha a kiállított kötvények és az esedékessé váltak külön-külön dolgoztatnak fel, a számlálólapok rendszerét bizvást alkalmazhatjuk, és ha alkalmazzuk, a hasznos tanulságoknak mily gazdag kincsét fogjuk kiaknázni segítségével! A tűz- és jégkárbiztosítási statisztikánál szükséges számos viszony kiderítése szintén csak számlálólapok útján történhetik s ugy hiszem, alkalmazásuk alig jöhet kérdésbe.

Végre meg kell emlékeznünk a fölvétel megindításának idejéről. Rendszerint, ha valamely statisztikai adatgyűjtés elvben megállapítottatik s a szükséges előmunkálatok is megtétetnek, a fölvétel azonnal megindul. A biztosítási statisztikánál azonban,

ha csak az adatoknak oly minimumára nem akarunk szorítkozni, mely alig birna némi értékkel, — nem követhetünk hasonló eljárást. Már fentebb kifejtettük, hogy a biztosító intézetek, mielőtt adatokat szolgáltatnának, előbb saját statisztikájukat kénytelenek megfelelő alapra fektetni; de ehez idő kell s legalább is egy teljes esztendőre volna szükség, míg a hivatalos biztosítási statisztika megindulhatna. De van még egy másik ok, mely a biztosítási statisztika keresztülvitelének még további elhalasztását ajánlja. Ez a küszöbön álló nagy népszámlálási munkálat. Ha tűzkár és tűzbiztosítási statisztikánk számára csakugyan le akarjuk rakni azt az igen becses alapot, melyet az épületek részletes ismerete nyújt; okvetlen be kell várnunk a népszámlálási munkálat befejezését, melylyel — a mint már kifejtettük — legczél-szerűbben lehetne összekötni a különböző anyagú és tetőzetű épületek összeírását. A népszámlálás más szempontból is ellentmond a biztosítási statisztika haladéktalan megindításának. Az a nagy munkálat annyira igénybe veszi az országos statisztikai hivatal minden munkaerejét, hogy a rendes teendőkre alig marad idő s ily körülmények közt nem volna czél-szerű egy új és pedig tetemes munkaerőt kívánó adatgyűjtést indítani meg, sokkal helyesebb volna azt akkorra halasztani, mikor már a népszámlálási roppant anyag feldolgoztatik s az ott felszabadult erők legjavát, mint a győztes hadjáratból visszatért harczedzett veteránokat a siker biztos reményével lehet új munkatérre vezetni.

DR. VARGHA GYULA.